

การพัฒนากลยุทธ์การบริหารจัดการการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ในพื้นที่มรดกโลกกลุ่มป่าดงพญาเย็น-เขาใหญ่

Development of Nature Tourism Management Strategies in Dong Phrayayen - Khao Yai Forest Complex World Heritage Site

เรณูภา กลั布斯ุก¹ / นฤมล แก้วจำปา²

Renuka Klabsuk / Narumol KeawJumpa

^{1,2}คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

Faculty of Forestry, Kasetsart University

Received: July 10, 2023

Revised: December 20, 2023

Accepted: December 20, 2023

DOI: <http://doi.org/10.14456/jhusoc.2023.31>

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนากลยุทธ์การบริหารจัดการการท่องเที่ยวตามแนวทางของ UNESCO ในพื้นที่มรดกโลกกลุ่มป่าดงพญาเย็น-เขาใหญ่ ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ การวิจัยเชิงเอกสารเพื่อรวบรวมข้อมูลการท่องเที่ยว การประชุมกลุ่มย่อยเพื่อรวบรวมความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การใช้เทคนิค SWOT เพื่อวิเคราะห์สถานการณ์ ศักยภาพและโอกาสการพัฒนาการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และแนวทางการแก้ไขการจัดการการท่องเที่ยวของพื้นที่ศึกษา ใช้เทคนิค TOWS Matrix กำหนดแนวทางการพัฒนา และกลยุทธ์การท่องเที่ยว โดยสามารถกำหนดกลยุทธ์การบริหารจัดการการท่องเที่ยวของพื้นที่มรดกโลกทางธรรมชาติดงพญาเย็น-เขาใหญ่ ได้ 3 กลยุทธ์ ได้แก่ 1) กลยุทธ์การพัฒนาการท่องเที่ยวคุณค่าสูง การสร้างความตระหนักถึงคุณค่าและการกระจายประโยชน์สู่ท้องถิ่น 2) กลยุทธ์การสร้างสมดุลระหว่างการใช้ประโยชน์ทางการท่องเที่ยว และการรักษาคุณค่าความสำคัญของ

ทรัพยากร ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมที่กำหนดเป็นมรดกโลก และ 3) กลยุทธ์การปรับปรุงการบริหารจัดการและให้ความสำคัญเพิ่มขึ้นต่อการมีส่วนร่วมและการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ

คำสำคัญ: พื้นที่มรดกโลกกลุ่มป่าดงพญาเย็น-เขาใหญ่, การท่องเที่ยวทางธรรมชาติ, กลยุทธ์การบริหารจัดการการท่องเที่ยว

Abstract

The objective of this research was to develop nature tourism management strategies in accordance with UNESCO's guidelines in the Dong Phrayayen-KhaoYai Forest Complex World Heritage site (DKWH). The research applied qualitative research method, including document analysis to gather tourism data in the study area and focus group meeting to collect stakeholders' opinions. The SWOT technique was employed to analyze tourism situations, tourism potential and its development opportunities, as well as to address the tourism management issues in the study area. The research also utilized the TOWS Matrix to determine the tourism management strategies. Three tourism management strategies were identified: 1) the creation of high value tourism which gives strong attention to the awareness raised on the DKWH significant values and benefit distribution to the locals, 2) the well balance of tourism uses/development with the protection of significant values of resources and ecosystems which were the main reasons for DKWH subscription, and 3) the administrative and management improvement that give more consideration on stakeholder participation and networking.

Keywords: Dong Phrayayen-KhaoYai forest complex world heritage site (DKWH), nature tourism, tourism management strategy

บทนำ

พื้นที่มรดกโลกกลุ่มป่าดงพญาเย็น-เขาใหญ่ว่าประกอบด้วยอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ อุทยานแห่งชาติทับลาน อุทยานแห่งชาติปางสีดา อุทยานแห่งชาติตาพระยา และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดงใหญ่ ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกเมื่อเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2548 ตามหลักเกณฑ์ข้อ 10 ที่ UNESCO กำหนด (UNESCO World Heritage Centre, 2019) คือ เป็นพื้นที่ที่ประกอบด้วยแหล่งที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติที่สำคัญที่สุดสำหรับการอนุรักษ์ในถิ่นด้านความหลากหลายทางชีวภาพ ซึ่งรวมถึงพื้นที่ที่มีชนิดพันธุ์ที่มีความสำคัญโดดเด่นในระดับสากลที่กำลังถูกคุกคามโดยพิจารณาจากแนวคิดด้านวิทยาศาสตร์และการอนุรักษ์ พื้นที่มรดกโลกกลุ่มป่าดงพญาเย็น-เขาใหญ่ นอกจากเป็นพื้นที่ที่มีบทบาทสำคัญต่อนิเวศบริการ (ecosystem services) ด้านทรัพยากรน้ำและการบรรเทาผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศแล้ว พื้นที่ยังมีบทบาทสำคัญด้านนันทนาการและการท่องเที่ยว ก่อให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมแก่ประชาชนรอบพื้นที่และโดยรวมของประเทศ (National Park Office, 2006) อย่างไรก็ตามหากการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวเป็นไปในทิศทางที่ไม่เหมาะสม อาจส่งผลก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ได้ จึงจำเป็นต้องมีการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ และดำเนินการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวที่สอดคล้องตามแนวทางที่ UNESCO กำหนด นั่นคือ การบริหารจัดการท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญต่อการสร้างการรับรู้ให้นักท่องเที่ยวเกิดความตระหนักและเห็นถึงคุณค่าและความสำคัญของพื้นที่มรดกโลก การเสริมสร้างสมรรถนะของบุคลากรให้มีทักษะที่จำเป็นสำหรับการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว การสร้างสมดุลการมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่ม พร้อมทั้งขับเคลื่อนให้เกิดกิจกรรมและมาตรการป้องกันพื้นที่เพื่อรักษาคุณค่าโดดเด่นระดับสากล (Outstanding Universal Value: OUV) ไว้ให้ได้ (UNESCO World Heritage Centre,

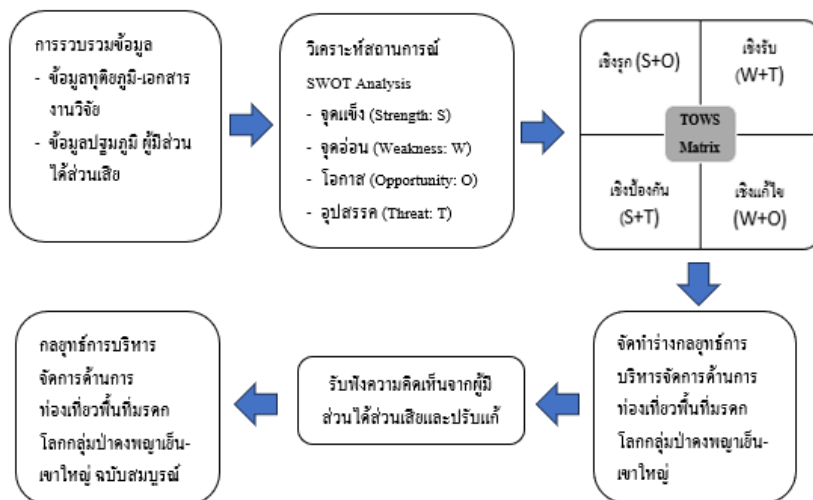
2013, UNESCO World Heritage Centre, 2021) งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนากลยุทธ์การบริหารจัดการการท่องเที่ยวของพื้นที่มรดกโลกกลุ่มป่าดงพญาเย็น-เขาใหญ่ โดยการศึกษาข้อมูลพื้นที่และการบริหารจัดการพื้นที่ด้านการท่องเที่ยว การวิเคราะห์สถานการณ์เพื่อค้นหาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและข้อจำกัด การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อพัฒนาให้เกิดกลยุทธ์การบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวในระดับพื้นที่ที่เหมาะสมสอดคล้องกับแนวคิดและหลักการของ UNESCO ได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวของพื้นที่มรดกโลกกลุ่มป่าดงพญาเย็น-เขาใหญ่
2. เพื่อวิเคราะห์สถานการณ์การบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวของพื้นที่มรดกโลกกลุ่มป่าดงพญาเย็น-เขาใหญ่
3. เพื่อพัฒนากลยุทธ์การบริหารจัดการการท่องเที่ยวของพื้นที่มรดกโลกกลุ่มป่าดงพญาเย็น-เขาใหญ่

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพ 1

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีการดำเนินการวิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Method) มีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กำหนดให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่อการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่มรดกโลกกลุ่มป่าดงพญาเย็น-เขาใหญ่ จำนวน 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มหน่วยงานภาครัฐ จำนวน 60 หน่วยงาน กลุ่มภาคเอกชน จำนวน 17 หน่วยงาน และกลุ่มประชาชน จำนวน 23 หน่วยงาน รวมทั้งสิ้น 100 หน่วยงาน เป็นประชากรในการศึกษา กำหนดกลุ่มตัวอย่าง คือ ตัวแทนของหน่วยงานทั้ง 3 กลุ่ม เพื่อให้ความคิดเห็นจำนวนไม่น้อยกว่าร้อยละ 50 ของหน่วยงานทั้งหมด

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อวิเคราะห์สถานการณ์การท่องเที่ยวในพื้นที่มรดกโลกกลุ่มป่าดงพญาเย็น-เขาใหญ่ ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจาก 2 ส่วน ดังนี้

2.1 การทบทวนเอกสาร งานวิจัย และข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการการท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยว การจัดการพื้นที่ตามขีดความสามารถในการรองรับด้านนันทนาการ การประเมินประสิทธิภาพประสิทธิผลการบริหารจัดการการท่องเที่ยว

2.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับสถานการณ์และประเด็นปัญหาการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวพื้นที่มรดกโลกกลุ่มป่าดงพญาเย็น-เขาใหญ่ จากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 3 กลุ่มหลัก โดยจัดประชุมรับฟังความคิดเห็นในรูปแบบออนไลน์ เมื่อวันที่ 8 กรกฎาคม 2564 มีผู้เข้าร่วมประชุมจำนวน 70 คน

2.3 การเก็บรวบรวมข้อคิดเห็นต่อร่างกลยุทธ์การบริหารจัดการการท่องเที่ยวพื้นที่มรดกโลกกลุ่มป่าดงพญาเย็น-เขาใหญ่ จากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้ง 3 กลุ่มหลักเพื่อนำข้อเสนอแนะไปใช้ในการปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้ได้กลยุทธ์การบริหารจัดการการท่องเที่ยวพื้นที่มรดกโลกกลุ่มป่าดงพญาเย็น-เขาใหญ่ที่สมบูรณ์ โดยจัดประชุมรับฟังความคิดเห็นในรูปแบบออนไลน์ เมื่อวันที่ 9 สิงหาคม 2564 มีผู้เข้าร่วมประชุมจำนวน 50 คน

3. การวิเคราะห์และตรวจสอบข้อมูล

3.1 การวิเคราะห์ข้อมูลทุกข้อมูตามเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) ในประเด็นต่างๆ ได้แก่ การจัดการทรัพยากร นันทนาการและการท่องเที่ยว การจัดการสิ่งแวดล้อมและการบริหาร การบริหารจัดการและการสนับสนุนจากหน่วยงานทั้งภายในและภายนอก การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่น เป็นต้น

3.2 การวิเคราะห์สถานการณ์การท่องเที่ยวโดยใช้เทคนิค SWOT คือ การวิเคราะห์ถึงปัจจัยภายใน ได้แก่ จุดแข็ง (Strength) และจุดอ่อน (Weaknesses) และ

ปัจจัยภายนอก ได้แก่ โอกาส (Opportunity) และอุปสรรค (Threats) เพื่อให้เห็นปัญหาที่จำเป็นต้องดำเนินการจัดการและแก้ไข

การวิเคราะห์เพื่อสร้างกลยุทธ์การบริหารจัดการการท่องเที่ยวพื้นที่มรดกโลกกลุ่มป่าดงพญาเย็น-เขาใหญ่ โดยการวิเคราะห์ TOWS Matrix ซึ่งเป็นการจับคู่องค์ประกอบระหว่างปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกเข้าด้วยกันเพื่อวางแผนกลยุทธ์ 4 หัวข้อ ดังนี้ 1) กลยุทธ์เชิงรุก เป็นกลยุทธ์ที่นำเอาจุดแข็งและโอกาส สร้างข้อได้เปรียบของแผนงาน 2) กลยุทธ์เชิงรับ เป็นกลยุทธ์ที่พิจารณาแก้ไขจุดอ่อนและอุปสรรค 3) กลยุทธ์เชิงป้องกัน เป็นกลยุทธ์ที่นำจุดแข็งมาหักล้างอุปสรรคที่เกิดขึ้น และ 4) กลยุทธ์เชิงแก้ไข เป็นการวิเคราะห์แนวทางในการนำโอกาสมาแก้ไขหรือลดจุดอ่อนของพื้นที่จัดทำร่างกลยุทธ์การบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวพื้นที่มรดกโลกกลุ่มป่าดงพญาเย็น-เขาใหญ่ ตามกรอบแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่มรดกโลกของ UNESCO (UNESCO World Heritage Centre, 2021)

3.3 และรับฟังความคิดเห็นจากกลุ่มผู้มีส่วนได้เสีย และดำเนินการปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้ได้กลยุทธ์ที่มีประสิทธิภาพและเป็นที่ยอมรับจากทุกภาคส่วน

ผลการวิจัย

1. การบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่มรดกโลกกลุ่มป่าดงพญาเย็น-เขาใหญ่

การท่องเที่ยวในพื้นที่มรดกโลกกลุ่มป่าดงพญาเย็น-เขาใหญ่ พบว่า ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทั้ง 4 แห่ง มีอัตลักษณ์ทางธรรมชาติที่โดดเด่นหลากหลาย ส่งผลให้มีกิจกรรมการท่องเที่ยวได้หลายกิจกรรม เช่น การชมทิวทัศน์ ชม/เล่นน้ำตก เดินป่าศึกษาธรรมชาติ ปลูก ชมผีเสื้อ ส่องสัตว์ ขี่จักรยาน พักผ่อนกับธรรมชาติ กางเต็นท์พักผ่อน เป็นต้น และมีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับบริการแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งมีระดับความเข้มข้นของการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกแตกต่างกันไปในอุทยานแห่งชาติแต่ละแห่ง โดยอุทยานแห่งชาติตาพระยามีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยวน้อยที่สุด ในขณะที่อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่มีบริการและสิ่งอำนวยความสะดวก

สำหรับนักท่องเที่ยวเป็นจำนวนมากที่สุด (Wisarttavisit, 2006) จากข้อมูลสถิตินักท่องเที่ยวเปรียบเทียบกับกลุ่มป่าที่สำคัญของประเทศไทย นักท่องเที่ยวเดินทางไปเยือนพื้นที่กลุ่มป่าดงพญาเย็น-เขาใหญ่มากเป็นอันดับสองรองจากจำนวนนักท่องเที่ยวที่เดินทางไปเยือนพื้นที่กลุ่มป่าตะวันออก โดยมีนักท่องเที่ยวเดินทางไปเยือนอุทยานแห่งชาติทั้ง 4 แห่ง (เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดงใหญ่ไม่มีข้อมูลนักท่องเที่ยว) ในปีงบประมาณ 2566 จำนวนทั้งสิ้น 1,650,124 คน (Department of National Park, Wildlife and Plant Conservation, 2023) เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องภายหลังสถานการณ์ระบาดของโควิด-19 ในจำนวนนี้นักท่องเที่ยวเดินทางไปเยือนอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่มากที่สุด เนื่องจากการเดินทางสะดวก มีกิจกรรมการท่องเที่ยวหลากหลายและมีความพร้อมของสิ่งอำนวยความสะดวกทั้งภายในพื้นที่และรอบพื้นที่อุทยานแห่งชาติ ส่วนอุทยานแห่งชาติอีก 3 แห่งนั้นมีจำนวนผู้มาเยือนน้อยกว่ามาก เนื่องจากยังไม่เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยว และการเดินทางใช้เวลานานกว่า นอกจากนี้สิ่งอำนวยความสะดวกมีค่อนข้างจำกัด กรณีของอุทยานแห่งชาติปางสีดาส่วนใหญ่มักเป็นที่รู้จักกันในกลุ่มนักดูผีเสื้อ และผู้ต้องการความสงบหรืออยู่ใกล้ชิดกับธรรมชาติที่ไม่ต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกมากนัก ส่วนอุทยานแห่งชาติทับลานตั้งแต่ปี 2558 เป็นต้นมา ได้มีการพัฒนาจุดท่องเที่ยวให้มีความน่าสนใจและพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับให้บริการแก่นักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น นอกจากนั้นอุทยานแห่งชาติทับลานยังอยู่ใกล้กับแหล่งท่องเที่ยวในอำเภอวังน้ำเขียว โดยมีกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและการพักผ่อนกับธรรมชาติที่มีอากาศบริสุทธิ์เป็นจุดขายเด่นของพื้นที่ ปัญหาการบุกรุกพื้นที่และการลักลอบตัดไม้ภายในพื้นที่เริ่มคลี่คลาย ทำให้มีการพัฒนาการท่องเที่ยวมากขึ้น (Phumsathan et al., 2015) สำหรับอุทยานแห่งชาติตาพระยาที่มีพื้นที่อยู่ติดกับชายแดนประเทศกัมพูชา เป็นที่อยู่อาศัยของวัวแดงซึ่งเป็นสัตว์ป่าสงวนและสัตว์ป่าที่ใกล้สูญพันธุ์ระดับโลก (Department of National Park Wildlife and Plant Conservation, 2006) แต่เป็นที่รู้จักในกลุ่มนักท่องเที่ยวทั่วไปค่อนข้างน้อย

ในพื้นที่มรดกโลกกลุ่มป่าดงพญาเย็น-เขาใหญ่ว่าฐานทรัพยากรการท่องเที่ยวจะมีความโดดเด่น น่าสนใจและดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศให้มาเยือนเป็นจำนวนมาก แต่ในช่วงที่การท่องเที่ยวเติบโตอย่างรวดเร็วทั้งภายในและพื้นที่การท่องเที่ยวเชื่อมโยง พบว่าประเด็นสำคัญหนึ่งที่ IUCN และ UNESCO ชี้ให้เห็นว่าเป็นภัยคุกคาม และมีแนวโน้มทำให้เกิดปัญหาต่อความมั่นคงของพื้นที่นี้ คือ การท่องเที่ยวที่มีระดับการใช้ประโยชน์สูงและเกินขีดความสามารถรองรับได้ ทำให้เกิดผลกระทบโดยตรงต่อคุณค่าความโดดเด่นระดับสากลของพื้นที่ นอกจากนี้ยังพบว่าคุณค่าความโดดเด่นระดับสากลนี้ยังไม่ได้รับการสื่อความหมายที่เหมาะสม และไม่เป็นที่สนใจแก่ผู้มาเยือน ส่งผลต่อการลดลงของประสิทธิภาพการสร้างการรับรู้และความตระหนักต่อคุณค่าและความสำคัญของพื้นที่ในกลุ่มนักท่องเที่ยว รวมไปถึงการขยายถนนและสร้างเขื่อนหรืออ่างเก็บน้ำในพื้นที่มรดกโลกทางธรรมชาติแห่งนี้ อาจเป็นสาเหตุทำให้เกิดการถดถอยออกจากความเป็นมรดกโลกได้ (Jermrod, 2022) เนื่องจากเป็นภัยคุกคามโดยตรงต่อความหลากหลายทางชีวภาพที่มีความสำคัญระดับสากล และต่อความอยู่รอดของชนิดพันธุ์ใกล้สูญพันธุ์ในพื้นที่มรดกโลกแห่งนี้ หากถูกถดถอยจากการเป็นพื้นที่มรดกโลกซึ่งเปรียบเสมือนเครื่องหมายการค้าด้านการท่องเที่ยวที่สำคัญอาจกระทบต่อการตัดสินใจเดินทางมาเยือนพื้นที่ของนักท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ได้ ด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของพื้นที่มรดกโลกกลุ่มป่าดงพญาเย็น-เขาใหญ่ พบว่าอยู่ภายใต้การดูแลของสำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 1 (ปราจีนบุรี) และสำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 7 (นครราชสีมา) และดำเนินงานตามนโยบายจากสำนักอุทยานแห่งชาติ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช มีบุคลากรในพื้นที่ทั้งสิ้น 1,081 คน (Department of National Park Wildlife and Plant Conservation, 2023) โดยอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่มีบุคลากรจำนวนมากที่สุดและจำนวนน้อยที่สุด คือ เภตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดงใหญ่ จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารพบว่า ในปีงบประมาณ 2565 บุคลากรที่ไม่ใช่ข้าราชการ และลูกจ้างประจำจะถูกลดจำนวนลง ซึ่งจัดว่าพื้นที่มรดกโลกแห่งนี้อาจเข้าสู่ภาวะวิกฤติเนื่องจากขาดกำลัง

บุคลากรสำหรับการป้องกันรักษาทรัพยากรธรรมชาติและการท่องเที่ยวที่เริ่มมีมากขึ้น จนใกล้เคียงกับสถานการณ์ก่อนการแพร่ระบาดของโควิด-19 สำหรับความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ในภาพรวมพบว่าเจ้าหน้าที่ตระหนักถึงคุณค่าความโดดเด่นของทรัพยากรธรรมชาติและสำคัญของการท่องเที่ยว แต่ยังต้องการงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ และเทคโนโลยีเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานและการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวสู่ความยั่งยืน รวมถึงประเด็นเกี่ยวกับสวัสดิการของเจ้าหน้าที่ในการทำงาน ด้านการมีส่วนร่วม นั้นพบว่ามีการริเริ่มเกิดขึ้นเพื่อช่วยสนับสนุนส่งเสริมการท่องเที่ยวของพื้นที่มรดกโลกกลุ่มป่าดงพญาเย็น-เขาใหญ่ ทั้งภาคเอกชน ภาคประชาชน และภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ในการท่องเที่ยวในพื้นที่นี้ ซึ่งเป็นได้ทั้งสถานการณ์ที่เป็นผลดีต่อการบริหารจัดการ เนื่องจากผู้สนใจและสนับสนุนการทำงานจำนวนมาก แต่ในอีกด้านกลับทำให้การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมมีความซับซ้อนและต้องอาศัยการประสานแบบบูรณาการ ทุกภาคส่วนให้ดี ในส่วนของแผนงานด้านการท่องเที่ยวอื่นที่เกี่ยวข้อง พบว่าพื้นที่มรดกโลกกลุ่มป่าดงพญาเย็น-เขาใหญ่ ถูกกำหนดให้เป็นพื้นที่เป้าหมายในการพัฒนา ด้านการท่องเที่ยวระดับภูมิภาคในหลายแผนงาน เช่น แผนปฏิบัติการพัฒนาการท่องเที่ยวภายในเขตพัฒนาการท่องเที่ยวผืนป่ามรดกโลกดงพญาเย็น-เขาใหญ่ ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2565-2569) โดยสำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดปราจีนบุรี จังหวัดสระแก้ว และจังหวัดสระบุรี (Lounkaew, 2019) แผนงานของกลุ่มจังหวัดที่มีพื้นที่ของกลุ่มป่าดงพญาเย็น-เขาใหญ่ ได้แก่ กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1 และกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 2 ให้ความสำคัญกับเรื่องการพัฒนาคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวและบริการด้านการท่องเที่ยวให้ได้มาตรฐานเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ผจญภัย การท่องเที่ยวกีฬาเพื่อสุขภาพและการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (Klabsuk & KeawJumpa, 2022)

2. ผลการวิเคราะห์สถานการณ์

ผลการวิเคราะห์สถานการณ์การบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่มรดกโลกกลุ่มป่าดงพญาเย็น-เขาใหญ่ พิจารณาจากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และผลการประชุมระดมความคิดเห็น สามารถสรุปผลการวิเคราะห์สถานการณ์ประกอบด้วย จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและข้อจำกัดของการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่มรดกโลกกลุ่มป่าดงพญาเย็น-เขาใหญ่ได้ดังนี้

1) จุดแข็ง (Strengths)

- มีฐานทรัพยากรนันทนาการที่มีศักยภาพสูง สามารถออกแบบกิจกรรมนันทนาการและการท่องเที่ยวได้หลากหลายกิจกรรม (S1)
- มีบุคลากรที่มีคุณภาพ สามารถทำงานร่วมผู้อื่นได้ (S2)
- อุทยานแห่งชาติสามารถจัดเก็บเงินรายได้ และสามารถนำมาใช้จ่ายในการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวได้ มีงบประมาณสนับสนุนที่ได้รับการจัดสรรจากหน่วยงานหลัก และหน่วยงานภายนอกอย่างต่อเนื่อง และ(S3)
- มีการนำเอาเทคโนโลยีที่ใช้ในการป้องกันรักษาพื้นที่และการจัดการด้านการท่องเที่ยวมาใช้อย่างมีประสิทธิภาพ (S4)
- มีการดำเนินงานภายใต้กฎหมาย กรอบนโยบาย และแผนการจัดการพื้นที่มรดกโลก ตามแนวทางของ UNESCO ได้ (S5)

2) จุดอ่อน (Weaknesses)

- การสื่อความหมายธรรมชาติยังไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ (W1)
- บุคลากรมีข้อจำกัดในทักษะการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว และการป้องกันผลกระทบจากการท่องเที่ยว (W2)
- กระบวนการศึกษาและติดตามผลกระทบด้านนันทนาการต่อทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมยังไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ (W3)
- ขาดการจัดโครงสร้างองค์กร และการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวในระดับกลุ่มป่า (W4)

3) โอกาส (Opportunities)

- หน่วยงานทั้งจากภายในและภายนอกประเทศ เครือข่ายด้านการท่องเที่ยวรอบพื้นที่ สนับสนุนการทำงานของหน่วยงานหลัก (O1)

- มีนโยบาย และแผนงานพัฒนาการท่องเที่ยวที่ให้การสนับสนุนการท่องเที่ยวบนฐานการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน (O2)

- มีความร่วมมือจากสถาบันการศึกษา ภาคเอกชน เทคโนโลยี เพื่อผลักดันการศึกษาวิจัยการใช้ประโยชน์และการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน (O3)

- นักท่องเที่ยวมีความต้องการเดินทางไปเยือนแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติมากขึ้น (O4)

- มีเทคโนโลยีที่ช่วยสนับสนุนการดำเนินงานได้ง่ายขึ้น (O5)

- ความนิยมในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ช่วยเพิ่มช่องทางให้หน่วยงานสามารถสร้างการรับรู้เกี่ยวกับพื้นที่มรดกโลกง่ายขึ้น (O6)

4) อุปสรรค (Threats)

- การท่องเที่ยวอย่างไร้ความรับผิดชอบ และพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของนักท่องเที่ยวก่อให้เกิดผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ได้ (T1)

- การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศก่อให้เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศ และสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ (T2)

- งานวิจัยในพื้นที่มรดกโลกทางธรรมชาติคงพบยาเย็น-เขาใหญ่ยังไม่ครอบคลุมหัวข้อหรือการศึกษาที่สามารถเพิ่มประสิทธิภาพของการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่มรดกโลกตามแนวทางของ UNESCO และ BCG ได้ (T3)

3. การสร้างกลยุทธ์การบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวพื้นที่มรดกโลกกลุ่มป่าดงพญาเย็น-เขาใหญ่

จากผลการจับคู่องค์ประกอบระหว่างปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก สามารถสร้างเป็นกลยุทธ์สำหรับการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวพื้นที่มรดกโลกกลุ่มป่าดงพญาเย็น-เขาใหญ่ได้ 4 กลยุทธ์ ดังนี้

1) กลยุทธ์การจัดการเชิงรุก (S+O)

กลยุทธ์การจัดการเชิงรุก ให้ความสำคัญกับการพัฒนาการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ที่เน้นการใช้ฐานทรัพยากรธรรมชาติ เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม รักสุขภาพ และกระจายประโยชน์สู่ชุมชนท้องถิ่น พิจารณาจากจุดแข็งและโอกาสในประเด็น S1,S3+ O1,O2,O4 เนื่องจากฐานทรัพยากรนั้นหนาแน่นในพื้นที่มีศักยภาพสูง แต่ยังคงขาดการพัฒนาให้เกิดรูปแบบกิจกรรมนันทนาการ และการท่องเที่ยวที่เหมาะสมตามศักยภาพ และไม่สอดคล้องกับความคาดหวังของนักท่องเที่ยว จึงควรให้ความสำคัญกับการค้นหาเอกลักษณ์การท่องเที่ยวในภาพรวมของทั้งพื้นที่ การสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกที่สอดคล้องกับช่วงชั้นโอกาสด้านนันทนาการ และการกำหนดขีดความสามารถรองรับด้านการท่องเที่ยวที่เหมาะสม ทั้งนี้ต้องให้ความสำคัญกับกิจกรรมการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำหรือการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (Chamnankid & Chamnankid, 2015) โดยกิจกรรมที่ควรพัฒนาเป็นอันดับแรก คือ กิจกรรมในเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติและ กิจกรรมการท่องเที่ยวสัตว์ป่า ซึ่งจะช่วยส่งเสริมการรับรู้ถึงคุณค่าความสำคัญที่โดดเด่นอันเป็นสากลของพื้นที่ได้ ทั้งนี้การพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวต้องเชื่อมโยงไปยังพื้นที่รอบนอกเพื่อให้เกิดการกระจายประโยชน์ด้านการท่องเที่ยวสู่ชุมชนท้องถิ่น การสนับสนุนให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการให้บริการการท่องเที่ยว การกำหนดมาตรการป้องกันผลกระทบ การจัดทำปฏิทินการท่องเที่ยว และต้องคำนึงถึงความเสี่ยงที่อาจเกิดจากพฤติกรรมของสัตว์ป่าในพื้นที่

การสร้างภาคีเครือข่ายด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของพื้นที่มรดกโลกทางธรรมชาติดงพญาเย็น-เขาใหญ พิจารณาจากจุดแข็งและโอกาส S2+O1 โดยการสร้างเครือข่ายให้ครอบคลุมกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยว รวมถึงนักท่องเที่ยวและกลุ่มเยาวชนด้วย ทั้งนี้ควรให้ความสำคัญกับการติดตามและประเมินผลของการสร้างภาคีเครือข่ายและความร่วมมือในระดับต่างๆ เพื่อนำมาปรับปรุง และดำเนินการให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2) กลยุทธ์การจัดการเชิงแก้ไข (W+O)

กลยุทธ์การจัดการเชิงแก้ไขให้ความสำคัญกับการสร้างความร่วมมือและใช้งบประมาณที่ได้รับการสนับสนุนจากภายนอกแก้ไขข้อจำกัดเรื่องการสื่อสารความหมายธรรมชาติ และการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ พิจารณาแก้ไขจุดอ่อนด้วยโอกาสในประเด็น W1+ O1,O2,O4,O5 ซึ่งในพื้นที่มรดกโลกกลุ่มป่าดงพญาเย็น-เขาใหญ่นี้ มีข้อจำกัดในเรื่องการสื่อสารความหมายธรรมชาติที่ประสิทธิภาพ ทำให้การสื่อสารถึงคุณค่าความสำคัญอันโดดเด่นเป็นสากลด้อยลงไปด้วย พบว่ามีหน่วยงานภายนอก เช่น มูลนิธิอมตะ และมูลนิธิ ICCF (International Conservation Caucus Foundation) ให้การสนับสนุนทรัพยากรและองค์ความรู้ในการยกระดับการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติ ดำเนินกิจกรรม เช่น การฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ การพัฒนาเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติ และการสื่อสารความหมาย เป็นต้น (DNP NEWS, 2022) จึงควรใช้โอกาสนี้ในการพัฒนาระบบฐานข้อมูลให้มีข้อมูลที่เป็นปัจจุบัน มีการปรับปรุงอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอเพื่อใช้ในการพัฒนาระบบสื่อความหมายธรรมชาติและสื่อประชาสัมพันธ์ที่มีข้อมูลครบถ้วน การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเพื่อการผลิตระบบสื่อความหมายธรรมชาติและสื่อประชาสัมพันธ์ที่มีประสิทธิภาพ การพัฒนาระบบ และช่องทางประชาสัมพันธ์ที่ตรงกลุ่มนักท่องเที่ยวเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ การพัฒนาศักยภาพนักสื่อสารติดตามและประเมินผลการดำเนินการพัฒนาระบบสื่อความหมาย การประชาสัมพันธ์ และการเพิ่มทักษะของนักสื่อความหมายเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

การพัฒนาสมรรถนะของบุคลากร โดยใช้ความร่วมมือจากหน่วยงานสนับสนุนภายนอก พิจารณานำโอกาสแก้ไขจุดอ่อนในประเด็น W2,W3+ O3 ได้แก่ สถาบันการศึกษา มูลนิธิ หน่วยงาน NGOs ต่าง ๆ เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะของบุคลากร เจ้าหน้าที่ในการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่มรดกโลก การพัฒนาทักษะเพื่อสนับสนุนการปฏิบัติงานด้านต่างๆ การท่องเที่ยว ทักษะการบริการด้านการท่องเที่ยว ทักษะในการสื่อสารภาษาต่างประเทศ เป็นต้น

3) กลยุทธ์การจัดการเชิงป้องกัน (S+T)

กลยุทธ์การจัดการเชิงป้องกันให้ความสำคัญกับการจัดการผลกระทบ การท่องเที่ยว ที่มีสาเหตุจากการพัฒนาเชิงพื้นที่ และการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก เพื่อรองรับการใช้ประโยชน์ของนักท่องเที่ยว จากการนำจุดแข็งป้องกันอุปสรรคที่จะเกิดขึ้นในประเด็น S5+ T1 รวมถึงการจัดการผลกระทบที่เกิดจากพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของนักท่องเที่ยว และการขาดการวางแผนในการประเมินและติดตามผลกระทบการท่องเที่ยว ซึ่งลักษณะผลกระทบการท่องเที่ยวที่สามารถเห็นได้ชัดเจนมากที่สุดคือปัญหาขยะที่เกิดจากนักท่องเที่ยว ส่งผลกระทบต่อคุณภาพของสิ่งแวดล้อม และเกิดอันตรายต่อสัตว์ป่าที่กินขยะเข้าไป ผลกระทบจากกิจกรรมการท่องเที่ยวต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของสัตว์ป่า ผลกระทบมีความเด่นชัดช่วงที่มีการใช้ประโยชน์ ด้านนันทนาการหนาแน่น เช่น วันหยุดสุดสัปดาห์หรือวันหยุดยาวในเทศกาลต่าง ๆ พื้นที่ควรดำเนินการพิจารณากำหนดขีดความสามารถรองรับด้านนันทนาการ และการนำมาตรการกำหนดขีดความสามารถด้านนันทนาการมาใช้ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด รวมถึงการควบคุมพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวให้มีความเหมาะสม (Khamthong & Lowichakomtikul, 2018)

การจัดการเพื่อลดผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ เป็นกลยุทธ์ได้จากการนำจุดแข็งแก้ไขและป้องกันอุปสรรคที่จะเกิดขึ้นในประเด็น S6+ T2 พื้นที่ธรรมชาติหลายแห่งได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ สาเหตุสำคัญส่วนหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศเกิดจากกิจกรรมในชีวิตของมนุษย์เอง และจากกิจกรรมการท่องเที่ยว ควรเริ่มต้นจากการศึกษาเพื่อประเมินลักษณะและระดับของผลกระทบที่มีสาเหตุจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การศึกษาเพื่อกำหนดแนวทางการป้องกันผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศต่อการท่องเที่ยว การสร้างกลุ่มเจ้าหน้าที่และนักท่องเที่ยวต้นแบบที่สร้างร่องรอยคาร์บอนต่ำ การออกแบบ และวางแผนป้องกันและบรรเทาผลกระทบด้านการท่องเที่ยวที่มีสาเหตุจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศอย่างเหมาะสม

4) กลยุทธ์การจัดการเชิงปรับตัว (W+T)

กลยุทธ์การจัดการเชิงปรับตัวให้ความสำคัญกับการส่งเสริมให้เกิดงานวิจัยในพื้นที่ พิจารณาจากจุดอ่อนและอุปสรรคในประเด็น W3+ T3 เนื่องจากการพัฒนาองค์ความรู้ เป็นหัวใจสำคัญที่ทำให้แผนจัดการพื้นที่สามารถเข้าใจถึงบริบทของพื้นที่ได้อย่างรอบด้าน ผลการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวช่วยสนับสนุนให้การตัดสินใจดำเนินการจัดการอย่างใดอย่างหนึ่งกับพื้นที่อยู่บนฐานข้อมูลที่เชื่อถือได้ และสามารถอธิบายต่อสาธารณชนถึงเหตุผลความจำเป็นในการดำเนินการนั้นได้ รวมถึงการให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพของนักวิจัยของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืชเอง การพัฒนาเครือข่ายนักวิจัยด้านการท่องเที่ยวเพื่อสนับสนุนและสร้างความร่วมมือระหว่างนักวิจัยในพื้นที่มรดกโลก และการกำหนดกลไกการนำผลการศึกษาวิจัยสู่การบริหารจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่มรดกโลกอย่างเป็นรูปธรรม

การปรับโครงสร้างองค์กรเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวที่เอื้อและทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว พิจารณาจากจุดอ่อนและอุปสรรคในประเด็น W4+ T1 องค์กรและโครงสร้างการบริหารจัดการภายในหน่วยงานที่ดีเป็นหัวใจสำคัญของการประสบความสำเร็จของการบริหารจัดการ จึงควรมีการวิเคราะห์เพื่อปรับปรุงองค์กรและโครงสร้างการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว เพื่อให้สามารถกำหนดบทบาทหน้าที่ของภาคส่วนต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจน รวมถึงการแก้ไขระเบียบและมาตรการที่เกี่ยวข้องให้มีความยืดหยุ่น และมีการบริหารอัตราค่าสิ่งเพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ

กลยุทธ์ที่ได้จากการจับคู่องค์ประกอบของปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ทั้ง 4 หัวข้อข้างต้น นำมาพิจารณากำหนดเป็นกลยุทธ์การบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวพื้นที่มรดกโลกกลุ่มป่าดงพญาเย็น-เขาใหญ่มตามกรอบแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่มรดกโลกของ UNESCO ได้เป็น 3 กลยุทธ์หลักที่มีแนวทางการจัดการด้านการท่องเที่ยวในประเด็นต่างๆ ดังนี้

1. กลยุทธ์การพัฒนาการท่องเที่ยวคุณค่าสูง การสร้างความตระหนักถึงคุณค่า และการกระจายประโยชน์สู่ท้องถิ่น ประกอบด้วยแนวทางในการจัดการตามกลยุทธ์ ดังนี้ 1) การพัฒนาการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ที่เน้นการใช้ฐานทรัพยากรชีวภาพ เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม รักษาสภาพ และกระจายประโยชน์สู่ชุมชนท้องถิ่น และ 2) การพัฒนาระบบสื่อความหมายธรรมชาติที่มีคุณภาพโดยใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยี การสื่อสารรูปแบบใหม่ ๆ

2. กลยุทธ์การสร้างสมดุลระหว่างการใช้ประโยชน์ทางการท่องเที่ยวและการรักษาคุณค่าความสำคัญของทรัพยากร ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมที่กำหนดเป็นมรดกโลก ประกอบด้วยแนวทางในการจัดการตามกลยุทธ์ ดังนี้ 1) การจัดการผลกระทบจากการท่องเที่ยวทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ โดยใช้กลไกการกำหนดขีดความสามารถรองรับการดำเนินงานนันทนาการ (Recreation carrying capacity) และการจัดการเกี่ยวกับผู้มาเยือน (Visitor management) และ 2) การจัดการผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ รวมถึงการกำหนดแนวทางการบรรเทาผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่ส่งต่อการท่องเที่ยวในพื้นที่มรดกโลก

3. กลยุทธ์การปรับปรุงการบริหารจัดการและให้ความสำคัญเพิ่มขึ้นต่อการมีส่วนร่วมและการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ ประกอบด้วยแนวทางในการจัดการตามกลยุทธ์ ดังนี้ 1) การพัฒนาเชิงรุกในการสร้างภาคีเครือข่ายการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวของพื้นที่มรดกโลก 2) การปรับโครงสร้างองค์กรเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมที่เอื้อและทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น 3) การพัฒนาบุคลากร และ 4) การพัฒนาองค์ความรู้และส่งเสริมงานวิจัยสนับสนุนการบริหารจัดการการท่องเที่ยวสู่ความยั่งยืน

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่องการพัฒนากลยุทธ์การบริหารจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่มรดกโลกกลุ่มป่าดงพญาเย็น-เขาใหญ่นี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยให้ความสำคัญกับการมี

ส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วนเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนและเป็นการสร้างการยอมรับเพื่อให้กลยุทธ์ที่สร้างขึ้นถูกนำไปใช้ให้เกิดเป็นรูปธรรมสำหรับทุกกลุ่มอย่างแท้จริง เป็นกลยุทธ์ที่ครอบคลุมทุกองค์ประกอบในการจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ธรรมชาติและตามแนวทางการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของ UNESCO ที่ให้ความสำคัญกับการป้องกันผลกระทบของกิจกรรมการท่องเที่ยวเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ การท่องเที่ยวที่สร้างโอกาสให้แก่นักท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดการรับรู้ถึงคุณค่าโดดเด่นอันเป็นสากลของพื้นที่ที่ทำให้ได้รับการประกาศเป็นพื้นที่มรดกโลก การพัฒนาศักยภาพและสมรรถนะของบุคลากรในการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่ การสร้างเครือข่ายการบริหารจัดการเพื่อลดข้อจำกัดที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะข้อจำกัดที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาลิขสิทธิ์ความสะอาดหรือการบริการแก่นักท่องเที่ยวขนาดใหญ่ที่ไม่สามารถดำเนินการได้ในอุทยานแห่งชาติ และทักษะการให้บริการของเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ และควรใช้กลยุทธ์ในการเชื่อมต่อการท่องเที่ยวออกไปยังพื้นที่รอบนอก ที่จะสามารถสร้างประโยชน์ให้แก่ประชาชนและชุมชนท้องถิ่นให้มีรายได้ และเกิดความตระหนักในความสำคัญของพื้นที่มรดกโลกแห่งนี้

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำผลการศึกษานี้ไปใช้เพื่อจัดทำแผนบริหารจัดการการท่องเที่ยวที่มีรายละเอียดกิจกรรมการดำเนินการ โดยดำเนินการร่วมกับหน่วยงานที่เป็นภาคีเครือข่ายการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่เชื่อมโยงทั้งในระดับกลุ่มจังหวัดและระดับภูมิภาค ประเด็นที่ควรให้ความสำคัญ คือ การกำหนดแนวทางการจัดการพื้นที่ที่เหมาะสมเพื่อเพิ่มศักยภาพในการรองรับการใช้ประโยชน์ได้สูงขึ้นแต่ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อฐานทรัพยากรธรรมชาติ มีระบบติดตามการใช้ประโยชน์พื้นที่ที่มีประสิทธิภาพ การกระจายนักท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวอื่นเพื่อไม่ให้เกิดความแออัดหรือกระจุกตัวในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งในช่วงเวลาเดียวกันจนอาจทำให้สภาพพื้นที่

เลื่อมโทรมได้ โดยเพิ่มศักยภาพและความดึงดูดใจแก่นักท่องเที่ยวในการไปเยือนอุทยานแห่งชาติอื่นๆ เพื่อให้การนำเสนอคุณค่าโดดเด่นอันเป็นสากลของพื้นที่มรดกโลกทางธรรมชาติคงพญาเย็น-เขาใหญ่ ได้สร้างการรับรู้และสร้างความตระหนักต่อความสำคัญของพื้นที่ได้อย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. การศึกษาและวิเคราะห์ถึงสมรรถนะและศักยภาพของเจ้าหน้าที่ในการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่มรดกโลกทางธรรมชาติคงพญาเย็น-เขาใหญ่
2. การศึกษาเพื่อประเมินประสิทธิภาพและการบรรลุเป้าหมายของการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่มรดกโลกทางธรรมชาติคงพญาเย็น-เขาใหญ่ ปัญหาอุปสรรคและข้อจำกัดที่เกิดขึ้น

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของรายงานวิจัยเรื่องการพัฒนาแผนการบริหารจัดการการท่องเที่ยวตามขีดความสามารถรองรับด้านนันทนาการในพื้นที่มรดกโลกทางธรรมชาติคงพญาเย็น-เขาใหญ่ โครงการนี้ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจาก กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม และหน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการเพิ่มความสามารถในการแข่งขันของประเทศ (บพข.) ปีงบประมาณ 2564

References

- Chamnankid, C., & Chamnankid, A. (2015). *Creative ecotourism development of Dong Phrayayen – Khao Yai natural World Heritage*, NRCT. [in Thai]
- Department of National Park Wildlife and Plant Conservation. (2006). *Ta Phraya national park management plan*, DNP. [in Thai]
- Department of National Park Wildlife and Plant Conservation. (2023). *Data catalog*, DNP. [in Thai]
- Department of National Park, Wildlife and Plant Conservation. (2020). *Tourist statistics in national park year 2020 report*, DNP. [in Thai]

- Department of National Park, Wildlife and Plant Conservation. (2023). *Tourist statistics in national park year 2023 report*, DNP. [in Thai]
- DNP NEWS. (2022). *The Collaboration among DNP, AMATA Foundation and ICCF for Khao Yai National Park Development*, DNP. [in Thai]
- Khamthong, N., & Lowichakornতিকুল, P. (2018). *The development of Khao Yai national park for sustainable tourism*. *Environmental Journal*, 22(1), 16-24. [in Thai]
- Klabsuk, R., & KeawJumpa, N. (2022). *Development of tourism management plan based-on recreation carrying capacity at Dong Phrayayen-Khao Yai World Heritage site*. NRCT. [in Thai]
- Lounkaew, K. (2019). *Don Phrayayen Khao Yai Forest Complex Tourism*, NRCT. [in Thai]
- National Park Office. (2006). *Dong Phrayayen-Khao Yai World Heritage conservation handbook*, DNP. [in Thai]
- Jermrod, P. (2022). *Implementing the law on the protection of the World Cultural and Natural Heritage of Thailand*. *Naresuan University Law Journal*, 15(1). 1-20. [in Thai]
- Phumsathan, S., Pongpattananurak, N., Wudtisn, I., Kheereemangkla, Y., & Ruangrue, S. (2015). *Impacts of tourism on a natural World Heritage site: A case study of Thab Lan national park*, NRCT. [in Thai]
- UNESCO World Heritage Centre. (2013). *Sustainable tourism for development guidebook*. France.
- UNESCO World Heritage Centre. (2019). *Operational guidelines for the implementation of World Heritage Convention*. France.

UNESCO World Heritage Centre. (2021). *UNESCO world Heritage sustainable tourism toolkit*.

Wisarttavisit, P. (2006). *An evaluation of attraction sites in the world natural heritage Dongphrayayen-Khao Yai forest complex area for distributing tourists* [Unpublished Master Dissertation]. Srinakharinwirot University. [in Thai]

Authors

Renuka Klabsuk

Department of Conservation, Faculty of Forestry, Kasetsart University

50 Ngam Wong Wan Rd., Lat Yao, Chatuchak, Bangkok 10900

Tel. 097-1977062 E-mail: fforrkk@ku.ac.th

Narumol KeawJumpa

Department of Conservation, Faculty of Forestry, Kasetsart University

50 Ngam Wong Wan Rd, Lat Yao Chatuchak Bangkok 10900

Tel. 094-5462393 E-mail: fformmk@ku.ac.th